

Venezuela en Iran: een uitdagend verbond

De president van Venezuela, Hugo Chávez, was een van de eerste staatshoofden ter wereld die Mahmoud Ahmadinejad feliciteerden met zijn omstreden herverkiezing als president van Iran. Toeval? Nee. De afgelopen vijf jaar is de samenwerking tussen Iran en Venezuela met buitengewone proporties toegenomen. Daarnaast is ook de invloed van zowel Ahmadinejad als Chávez in elkaars regio gegroeid. Vooral de activiteiten die Iran in Latijns-Amerika ontplooit, baren de Verenigde Staten zorgen. Wat houdt de relatie tussen Iran en Venezuela precies in? En welke verklaring kan er gegeven worden voor die geïntensiverde relatie?

De betrekkingen tussen Iran en Venezuela zijn niet nieuw; als medeoprichters van OPEC bestond er tussen hen altijd al enig diplomatiek contact. Pas toen Hugo Chávez in 1999 aan de macht kwam, kreeg de relatie tussen Iran en Venezuela een nieuwe dimensie. Chávez brak met de pro-Amerikaanse koers van de vorige Venezolaanse regeringen en begon de Bolivariaanse revolutie. Chávez' beleid, door hem het 'socialisme van de 21ste eeuw' genoemd, is grotendeels gestoeld op soevereiniteit, anti-imperialisme en nationalisme. Deze koerswijziging betekende dat niet alleen de banden met staten in de regio werden aangehaald en linkse bewegingen in dezelfde regio werden gesteund, ook de relaties met staten uit het Midden-Oosten kregen meer waarde, in het bijzonder Iran. Al onder de voormalige president van Iran, Mohammad Khatami, werden de betrekkingen tussen Teheran en Caracas verdiept. Na de G15-top, die in 2004 in Caracas werd gehouden, werden er diverse bilaterale akkoorden gesloten. Chávez begon openlijk Irans nucleaire programma te steunen en veroordeelde de 'Axis of Evil'-politiek van George W. Bush. Hij beloofde 'het broedervolk in Iran' te helpen de druk van de Verenigde Staten het hoofd te bieden.¹

Komst Ahmadinejad

De betrekkingen tussen Iran en Venezuela kregen weliswaar gestalte onder Khatami's presidentschap, maar het was de verkiezingswinst van Mahmoud Ahmadinejad in 2005 die de relatie in hoog tempo intensiverde. Chávez en Ahmadinejad claimen dat hun samenwerking voor een groot deel gebaseerd is op een gezamenlijk streven het 'imperialisme van de

Verenigde Staten' te bestrijden. Als antwoord op de 'Axis of Evil' hebben beide staatshoofden de 'Axis of Unity' in het leven geroepen. Deze as, bestaande uit landen uit het Caribisch gebied (Cuba, Venezuela en de ALBA-landen Bolivia, Ecuador en Nicaragua) en het Midden-Oosten (Iran, Syrië en, in mindere mate, Libië), moet door samenwerking tegenwicht bieden aan 'de hegemonie en het imperialisme' van de Verenigde Staten.

Ahmadinejad en Chávez hebben door de jaren heen een (politieke) vriendschap opgebouwd die is gebaseerd op politieke en ideologische overeenkomsten. Terwijl vroeger het diplomatieke contact tussen beide staten weinig intensief was, hebben de huidige staatshoofden elkaar al tientallen keren ontmoet. Chávez en Ahmadinejad laten hun wederzijdse waardering graag blijken door elkaar geregeld de hemel in te prijzen als pionier, broeder, groot leider en vrijheidsstrijder. Schouderklopjes en omhelzingen blijven niet uit. Ahmadinejad heeft de hoogste Venezolaanse onderscheiding gekregen, terwijl Chávez de hoogste Iraanse medaille ontving 'voor zijn steun aan Teheran in de nucleaire impasse met de internationale gemeenschap'.² In februari 2006 was Venezuela, samen met Syrië en Cuba, het enige land dat tegen een resolutie van het Internationaal Atoom Energie Agentschap (IAEA) stemde. Deze resolutie zou de kwestie-Iran naar de VN-Veiligheidsraad verwijzen naar aanleiding van het negeren door Teheran van afspraken met het IAEA.

Bilaterale samenwerking

Diplomatie bleek gepaard te gaan met vérgaande economische en culturele samenwerking. De regeringen van Iran en Venezuela hebben talloze overeenkomsten gesloten waaruit blijkt dat het niet bij schouderklopjes en populistische uitspraken van hun leiders blijft. De afgelopen jaren hebben Iran en Venezuela meer dan 182 overeenkomsten getekend, waaronder investeringen op het gebied van energie, financiën en industrie, ter waarde van 4,6 miljard dollar.³ Ook hebben de door de staat gerunde oliemaatschappijen van Iran en Venezuela, Petropars respectievelijk PDVSA, een gezamenlijk olie- en gasbedrijf in het leven geroepen: de *Venezuelan-Iranian Oil & Gas Company* (VENIROGC). Deze zal, naast een groot project in

de olierijke Venezolaanse *Orinoco Belt*, ook internationale projecten in Afrika, het Midden-Oosten en de rest van Latijns-Amerika uitvoeren.

Hoewel het merendeel van de overeenkomsten bestaat uit industrie- en energie-akkoorden, gaat er ook veel aandacht uit naar sociale, culturele en educatieve projecten. In 2007 zijn Iran en Venezuela overeengekomen een sociaal investeringsfonds à 2 miljard dollar op te richten; vorig jaar werd een gezamenlijke ontwikkelingsbank gecreëerd. Deze binationale bank – volgens de initiatiefnemers een Zuid-Zuid-alternatief voor de Wereldbank – moet gezamenlijke projecten gaan financieren. En dat zijn er nogal wat. Er is een binationale commissie in het leven geroepen om op zoveel mogelijk verschillende terreinen samen te werken. Zo is er afgesproken om o.a. sporttrainers, artsen en geneesmiddelenexperts uit te wisselen. Er is een speciaal uitwisselingsprogramma voor studenten en er zijn plannen voor een gezamenlijke universiteit: de *Universiteit van Beschavingen*. Voorts is er een comité voor sociale woningbouw opgericht. In dat kader werken er honderden werklieden uit Iran aan de bouw van 15.000 woningen in een nieuwe wijk in Caracas.

Samenwerking vindt op elk denkbaar terrein plaats; zo bestaan er Iraans-Venezolaanse fietsen- en tractorfabrieken onder de naam VENIRAN. Toen de Verenigde Staten Venezuela en Iran ervan beschuldigden een nucleaire installatie in Venezuela te bouwen, bleek op de genoemde plek een Iraans-Venezolaanse fietsenfabriek te staan. Chávez kon alleen maar hard lachen om de Amerikaanse beschuldiging en noemde de eerst geproduceerde fiets de 'atomic bicycle'. De Israëlische autoriteiten kunnen minder lachen om Chávez' grappen. In 2009 heeft het Israëlische ministerie van buitenlandse zaken Venezuela en Bolivia

de in Nicaragua is inmiddels de grootste buitenlandse ambassade in het land. Ondanks de warme contacten met Venezuela en andere ALBA-landen in Latijns-Amerika is Brazilië Irans grootste handelspartner. De regering-Lula wil zich echter beperken tot economische contacten en houdt zich verder op de vlakte.

Omgekeerd heeft Chávez' Venezuela intensievere betrekkingen met staten uit het Midden-Oosten, vooral met Syrië en Irak, en met het Afrikaanse Libië.

De vriendschap tussen Chavez en Ahmadinejad rust op ideologische verwantschap

ervan beticht uranium aan Iran te leveren. Zowel Bolivia als Venezuela heeft dit in alle toonaarden ontkend.

Betrekkingen in elkaars regio

De intensieve Iraans-Venezolaanse relatie heeft Iran de kans gegeven nieuwe allianties te creëren in Latijns-Amerika. Irans status van waarnemer in het Bolivariaanse samenwerkingsverband ALBA is hierin niet onbelangrijk. De betrekkingen met vooral Bolivia en Nicaragua zijn sterk aangehaald. In Nicaragua bouwen Iran en Venezuela voor 350 miljoen dollar een nieuwe kusthaven. In 2007 kondigde Teheran aan zes nieuwe ambassades in Latijns-Amerika te openen: in Chili, Colombia, Ecuador, Nicaragua, Bolivia en Uruguay. De Iraanse ambassa-

Uit onderzoek van de Universiteit van Maryland is gebleken dat Chávez in het Midden-Oosten de populairste buitenlandse leider is. Hezbollah-leider Nasrallah noemde Chávez in een van zijn speeches een 'broeder' en het Libische staatshoofd Muammar Al-Kadafi heeft een voetbalstadion naar de Venezolaan vernoemd.⁴ Chávez' populariteit is terug te voeren op zijn uitgesproken steun voor Hamas, Hezbollah en andere groeperingen in hun conflict met de Israëlische staat. Chávez noemde de Gaza-oorlog in 2009 'genocide tegen de Palestijnen' en stuurde als protest de Israëlische ambassadeur naar huis. Tijdens anti-Israëlische betogingen in Palestina werden er zelfs borden met afbeeldingen van Chávez gedragen.

De Venezolaanse president noemt Kaddafi en de Syrische president Bashar Al-Assad vrienden en

broeders, met wie hij dezelfde politieke visie deelt. De laatste jaren heeft Venezuela ook de handelsbetrekkingen met Libië en Syrië opgevoerd. Iran, Syrië en Venezuela willen bijvoorbeeld een olieraffinaderij opzetten nabij Damascus, terwijl er sinds 2007 ook directe vluchten tussen Teheran, Damascus en Caracas mogelijk zijn. Venezuela is daarnaast het enige Latijns-Amerikaanse land dat de status van waarnemer heeft in de Arabische Liga.

Isolement en populisme

Samenwerking tussen Iran en Venezuela is, gezien de onderlinge politieke, culturele, geografische en historische verschillen, op zijn minst opmerkelijk. Toch zijn er overeenkomsten die de samenwerking kunnen verklaren. Beide regeringen nemen zowel regionaal als internationaal een geïsoleerde positie in. In het Midden-Oosten heeft Iran alleen in Syrië een bondgenoot. Daarnaast leidt de huidige politieke situatie in Iran ertoe dat het regime ook in eigen land op minder steun kan rekenen. Chávez' bolivariaanse gedachtegoed wordt slechts door de kleine, armere Latijns-Amerikaanse staten omhelst en de relatie met de Verenigde Staten staat onder spanning. In tegenstelling tot Iran lijdt Venezuela echter niet direct onder sancties van de VN of de Amerikanen, maar wenst het wel onafhankelijker te worden van Washington. Omdat de Venezolaanse economie voor een groot deel afhankelijk is van de olie-export naar de Verenigde

Staten, wil Chávez de export naar China bevorderen. Het Amerikaanse beleid was erop gericht zowel Venezuela als Iran te isoleren. Isolering van beide regimes heeft niet het resultaat opgeleverd dat de Amerikanen voor ogen hadden. Terwijl de regering-Bush landen als Cuba en Venezuela wilde isoleren, deden Iran en China er alles aan om politieke en economische banden met Latijns-Amerikaanse landen aan te halen. Hillary Clinton, Amerikaans minister van buitenlandse zaken, erkende dat het vroegere beleid ten aanzien van Latijns-Amerika heeft gefaald: 'The prior administration tried to isolate them, tried to support opposition to them, tried to turn them into international pariahs. It didn't work.'⁵ Zij ziet dat isolering er juist toe heeft geleid dat Iran en Venezuela naar elkaar zijn togetrokken en radicaler in hun standpunten zijn geworden. De twee 'paria's' steunen elkaar in de internationale politieke arena. Samenwerking is voor hen een mogelijkheid om internationale sancties te omzeilen.

Zowel Ahmadinejad als Chávez wordt gezien als een populist. Beiden beweren te strijden voor onafhankelijkheid, sociale en economische gelijkheid en hekelen het neoliberalisme. Beide leiders zeggen op te willen komen voor de onderdrukten in de wereld. Chávez beroept zich op het bolivariaanse gedachtegoed; Ahmadinejad en geestelijk leider Khomeini wijzen op islamitische waarden en het gedachtegoed van de initiator van de Islamitische Revolutie, Ayatollah Khomeini. De doelen die beiden nastreven zijn echter universele (populistische) doelen, waardoor verschillen tussen de twee landen op het gebied van cultuur en religie weg lijken te vallen. Ahmadinejad en Chávez hebben hetzelfde wereldbeeld: ze streven beiden naar een multipolaire wereld waarin zowel Iran als Venezuela een betere plek verdient. Door een soort tegenhegemonie of 'As van Eenheid' te vormen, willen ze de Amerikaanse invloed in hun regio's reduceren.

Strategische belangen

Belangrijker dan de gezamenlijke, idealistische doelen is echter de strategische waarde van de relatie. Chávez is geobsedeerd door een mogelijke inval van de Verenigde Staten in zijn land. De coupoging van de Venezolaanse oppositie in 2002, die werd gesteund door de Amerikanen, is voor Chávez het bewijs dat de Verenigde Staten van hem afwillen.⁶ Ook Iran voelt zich bedreigd. Na de oorlogen in Irak en Afghanistan hebben de Amerikanen in elk aan Iran grenzend land een militaire basis. *Regime survival* is voor beide regimes een doel op zich zelf.

De activiteiten van Iran in Latijns-Amerika, de 'achtertuin' van de Verenigde Staten, zijn een punt van zorg voor de regering-Obama. Want wat heeft

Iran in Latijns-Amerika te zoeken? De aandacht van Washington ging de afgelopen jaren vooral uit naar de oorlogen in Irak en Afghanistan, waardoor het land Latijns-Amerika grotendeels links heeft laten liggen. Iran heeft daar gebruik van gemaakt. Teheran weet dat het de Amerikanen nerveus maakt door in de regio actief te zijn. Alberto Garrido, auteur van *Chávez's Wars*, formuleert het als volgt: 'De Verenigde Staten zijn in het Midden-Oosten, dus Iran is in Latijns-Amerika.'⁷ Iran wil laten zien dat het niet zo geïsoleerd is als het lijkt. Tijdens de vorige presidentsverkiezingen uitte presidentskandidaat Mir-Hossein Mousavi zijn kritiek op het buitenlands beleid van Ahmadinejad. 'In plaats van te investeren in de relaties met onze buurlanden heeft onze regering zich gespitst op Latijns-Amerikaanse staten.'⁸ Volgens Ahmadinejad was het daarentegen juist 'een zeer wijze zet' om actief aanwezig te zijn in Latijns-Amerika. 'Toen de Westerse landen Iran probeerden te isoleren, zijn wij naar de achtertuin van de Verenigde Staten gegaan en heb ik zelfs mijn sterkste anti-Amerikaanse speech in Nicaragua gegeven.'⁹

Voor het eerst in de geschiedenis van de Iraans-Venezolaanse betrekkingen werken de overheden samen op militair gebied. Voorheen waren de Verenigde Staten Venezuela's belangrijkste partner op dit vlak, maar onder Chávez zijn de militaire betrekkingen met de Amerikanen verbroken. De Verenigde Staten en Israël vinden het strategisch partnerschap zorgwekkend. Venezuela heeft sterke banden met drie van de vijf – door de Verenigde Staten als zodanig aangemerkte – terrorisme ondersteunende staten, t.w. Cuba, Iran en Syrië. Amerikaanse veiligheidsexperts vrezen dat naast Iran ook Hezbollah activiteiten op Latijns-Amerikaanse bodem ontplooit. Dat is een gevoelige kwestie. Het Libanese Hezbollah en Iraanse oud-politici worden verdacht van het plegen van de bomaanslagen in 1992 en 1994 op de Israëlische ambassade en het Joods-culturele centrum, AIMA, in Buenos Aires.

Heeft de relatie toekomst?

De Iraans-Venezolaanse relatie is even sterk als zwak. Sterk omdat de betrekkingen niet afgedaan kunnen worden als alleen maar een populistisch verbond en omdat er van diepgaande samenwerking sprake is. Beide regimes hebben ook goede banden met de BRIC's en kunnen door samenwerking met die landen hun internationale positie versterken. De relatie is zwak, aangezien Iran en Venezuela alleen enige invloed hebben in kleine en arme staten als Bolivia en Nicaragua, waar elke buitenlandse investering welkom is. De 'Axis of Unity' is broos. Brazilië en landen als Mexico en Colombia, twee staten die een sterke relatie met de Verenigde Staten onderhouden, houden

zich op de vlakte en beperken zich tot handeldrijven met Iran. Argentinië moet niets hebben van de Iraanse invloed in de regio. Amerikaanse en Israëliëse veiligheidsexperts wijzen op de gevaren van de relatie, maar van directe dreiging is geen sprake. Belangrijker nog: het Iraans-Venezolaans verbond hangt grotendeels af van drie personen. Chávez enerzijds; Khamenei en Ahmadinejad anderzijds. Wanneer de hoofdrolspelers van het politiek toneel verdwijnen, is het zeer de vraag of de relatie, in ieder geval in deze mate, standhoudt. De oppositie in Iran is groot en wil niets te maken hebben met Venezuela, terwijl ook de Venezolaanse bevolking scherp verdeeld is in voor- en tegenstanders van het regime-Chávez. Ook dit hebben de staten met elkaar gemeen.

Noten

- 1 Kevin Sullivan, 'Chávez Casts Himself as The Anti-Bush', in: *The Washington Post*, 15 maart 2005.
- 2 'Hugo Chávez receives Iran's highest honour', *United Nations Information Service*, 31 juli 2006.
- 3 International Crisis Group, 'Venezuela: Political Reform or Regime Demise?', *Crisis Group Latin America Report*, 23 juli 2008, blz. 9.
- 4 Zie voor de speech van Nasrallah: www.youtube.com/watch?v=snwloCwof4&feature=Playlist&p=9099576FDCB2EE4A&index=22
- 5 Hillary Clinton, geciteerd door Mark Weisbrot, 'US strategy In Latin America Was Wrong', in: *The Guardian*, 6 mei 2009.
- 6 Steve Ellner, *Rethinking Venezuelan Politics: Class, Conflict and the Chávez Phenomenon*, Boulder/Londen: Lynne Rienner Publishers, 2008.
- 7 Citaat Alberto Garrido in het artikel 'Ahmadinejad Seeks to Strengthen South America Ties', in: *The Guardian*, 27 september 2007.
- 8 'Ahmadinejad defends presence in US backyard.' Press TV, 28 mei 2009 (www.presstv.ir/detail.aspx?id=96228&sectionid=351020101)
- 9 *Ibid.*

Sander/Samir Streefkerk studeerde Internationale Betrekkingen aan de Universiteit van Amsterdam. Dit artikel is gebaseerd op zijn masterscriptie.